

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Margreth Adamson

Feminismist mõjutatuna: kuidas sookvoodid mõjutavad naiste poliitilist
esindatust?

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Alar Kilp, PhD

Tartu 2013

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Margreth Adamson

/töö autori nimi/

Sisukord:

Sissejuhatus	4
1. Teoreetilised lähtekohad	5
1.1. Naiste poliitilist esindatust mõjutavad tegurid.....	5
1.2. Esindamise liigid.....	7
1.3. <i>Supply-side</i> ja <i>demand-side</i> argumendid	9
2. Poliitilise süsteemi elemendid.....	10
2.1. Valimissüsteem	10
2.2. Parteisüsteem	11
2.3. Demokraatlik aspekt	13
3. Feministlik teooria	15
3.1. Simone De Beauvoir	15
3.2. Luce Irigaray	17
4. Uurimiseesmärgid ja meetodid	18
4.1. Uurimuse teoreetiline lähtekoht.....	18
4.2. Valim.....	18
4.3. Uurimuse protseduur.....	19
5. Tulemused ja arutelu.....	22
6. Sookvoodid	29
6.1. Sookvootide positiivsed ja negatiivsed küljed.....	33
7. Eesti poliitiline süsteem ja selle mõju naiste osalusele parlamendis	36
7.1. Eesti valimissüsteem.....	36
7.2. Valimissüsteemist tulenevad mõjud naiste poliitilisele esindatusele.....	37
Kokkuvõte.....	39
Summary	41
Kasutatud kirjandus:	42

Sissejuhatus

Naiste osalus poliitilistes otsustusprotsessides on oluline nii inimõiguste kui demokraatia arengu seisukohalt. Mida rohkem osalevad nii naised kui mehed otsuste vastuvõtmisel, seda paremini on esindatud erinevad huvid ja kogemused ning seda enam vastavad poliitilised otsused mõlema grupi vajadustele.

Isegi kui naiste õigusi abstraktselt tunnustada, siis takistab kauaaegne harjumus ikkagi neid konkreetselt ellu rakendamast. Majanduslikult kuuluvad mehed ja naised peaaegu kahte erinevasse klassi. Võrdsete eelduste puhul on meeste olukord palju soodsam, neil on kõrgemad palgad ja paremad karjäärivõimalused kui nende uutel naissoost konkurentidel. (Beauvoir 1997: 20)

Käesolev bakalaureusetöö jaotub hierarhiliselt 7 peatükiks. Teema käsitlemist alustatakse teoreetilistest raamistikest tulenevate käsitlusviiside selgitamisega, millest lähtuvalt tuuakse välja naiste poliitilist esindatust mõjutavad tegurid ning võimalikud esindamise liigid. Teoreetilises pooles pööratakse tähelepanu ka poliitilisele süsteemile, mis aitab mõista süsteemisisesid problemaatilisi elemente. Teema problemaatilisust arvesse võttes peab autor oluliseks tuua välja ka feministlikke käsitlusi, tuginedes Simone de Beauvoir'i ja Luce Irigaray seisukohtadele.

Kui töö esimeses pooles keskendutakse naiste madala poliitilise osaluse põhjuste selgitamisele, siis töö teises osas jõutakse püstitatud uurimistuumani, milleks on sookvoodid kui vahend, parandamaks naiste olukorda poliitmaastikul. Samuti hõlmab käesolev bakalaureusetöö ka praktilist poolt, kus võetakse kokku nelja Eesti parlamendierakonna naissaadikute arvamused, mis puudutavad naiste madalat poliitilist esindatust ning sookvootide rakendamist. Kuna praktiline osa keskendub Eesti probleemidele, siis on oluline selgitada kehtiva valimissüsteemi toimimispõhimõtteid.

Kogu tööd läbib eelnevalt püstitatud hüpotees, mille kohaselt seadusandlik kandidaatide selekteerimisprotsess kaldub olema meestekeskne, millest tulenevalt võivad naisterahvad olla poliitmaastikul alaesindatud. Hüpoteesist lähtuvalt on uurimuse eesmärgiks välja selgitada kas ja kuidas sookvoodid mõjutavad naiste poliitilist esindatust.

1. Teoreetilised lähtekohad

Mitte üheski riigis ei ole suudetud saavutada naiste ja meeste vahelist võrdset poliitilist esindatust. Võib julgelt väita, et sooline ebavõrdsus ei ole probleemiks ainult avalikus sfääris, seda võib leida ka erasfäärist. Sellest tulenevalt on vajalik püstitada probleemküsimus – mis takistab naiste poliitilise esindatuse kasvu? Inglehart & Norris (2001) on välja toonud naiste vähese poliitilise esindatuse kolm peamist tegurit – poliitilised, struktuuraalsed ning kultuurilised tegurid.

1.1. Naiste poliitilist esindatust mõjutavad tegurid

Paratamatult valitseb ühiskonnas üldine hoiak, mille kohaselt on mehed ainsad aktiivsed ja tõelised poliitikud ning tänu sellele nähakse meeste domineerivat rolli ja tegevust seaduspärasena. Samal ajal aga tõrjutakse vastassugupoolt, mistõttu on naistel raske end poliitmaastikul tõestada. Naiste vähest osalemist riikliku tasandi poliitikas põhjendatakse peamiselt süsteemsete tõketega, mitte aga naiste vähete võimetega.

Poliitilised ehk institutsionaalsed tegurid – puudutavad peamiselt poliitilist süsteemi, sealhulgas valimis- ja parteisüsteemi. Eelkõige sõltutakse sellistest teguritest nagu parteisüsteem, erakondade ideoloogia ja struktuur, poliitiline kultuur, administratiivsed tavad ja korraldus, valimissüsteem ja demokratiseerituse tase. Terviklik poliitiline süsteem paneb paika raamistiku ja määrab ära tegutsemise piirangud. (Inglehart & Norris 2001: 130)

Tasakaalustatud poliitilist esindatust, mille toel oleks mugav järgnevaid poliitikaid üles ehitada, on võimalik luua nii seaduste kui ka muude juriidiliste vahenditega. Juhul kui juriidilised alused puuduvad, on tegemist poliitilis-institutsionaalse barjääriga, mis võib muuta vähemtulemuslikuks naiste poliitilise esindatuse suurendamist toetavaid tegureid. (Vask 2007: 25)

Sotsiaal-majanduslikud tegurid – ehk struktuuraalsed piirangud. Riigi sotsiaalmajanduslik areng ja naiste osakaal parlamendis on vastastikusel seoses. Naiste poliitilise osaluse kasvule aitab kaasa nii kõrgem haridustase, aktiivsem osalemine tööturul kui ka heaoluriigi tervikareng koos toetava sotsiaalsüsteemiga

(Inglehart & Norris 2001: 128). Varasemad uuringud on näitanud, et mida kõrgem on indiviidi haridustase, seda suurem on tõenäosus osalemaks poliitilistes otsustusprotsessides. Enamasti kaasnevad kõrgema haridustasemega ka juhtivamad ja kõrgemalt hinnatud ametikohad, mis on eelkõige heaks hüppelauaks poliitikasse suundumisel. Aktiivne osalemine tööturul aitab omakorda luua kasulikke sotsiaalseid sidemeid teiste inimeste ja organisatsioonidega, andes suhtluskogemuse ja edendades ametialaseid oskusi. (Vask 2007: 22-23)

Kultuurilised tegurid– küsimus seisneb traditsiooniliste hoiakute määratlemises nii era- kui ka avalikus sektoris. Alates ühiskondliku eluviisi kujunemise algusest on valitsenud arusaam, et naistel puudub piisav ambitsioonikus ja suutlikkus poliitikas osalemiseks. Kultuurilisi aspekte silmas pidades ei tohiks tähelepanuta jätta ka religiooni olulisust. Mitmed uurijad on teinud tähelepanekuid, et neis riikides, kus suurem hulk inimesi pooldab protestantismi valitakse seadusandjateks rohkem naisi kui riikides, kus peamisteks usuvooludeks on katoliiklus, õigeusk või islamism (Hughes & Kunovich & Paxton 2007: 271).

Traditsioonilisi soorolle ja -stereotüüpe peetakse peamisteks takistusteks naiste teel poliitikasse. Soorollide all mõeldakse omandatud käitumisviise, mis määravad ära, mis töid ja kohustusi peetakse naistele või meestele omasteks. Sageli esineb ühiskonnas arusaam, mille järgi mees on pere ülalpidajaks ja otsustajaks ning naine ja lapsed on tema ülalpeetavad. Selline kontseptsioon pidurdab võrdõigusliku ühiskonna rajamist, kuna see kinnitab juurdunud arusaama sellest, et otsustamiskoht poliitikas kuulub meestele (Vask 2007: 23). Riikides, kus traditsiooniliselt nähakse naiste rolli kodu ja pere eest hoolitsemas, tunnetavad naised vastumeelsust kandideerimise ees. Isegi juhul kui naised leiavad endas tahte kandideerida, kaob see sama kiiresti kui tekkis, kuna tihtipeale ei leia nad piisavalt toetust, et valituks osutada (Inglehart & Norris 2001: 131). Hoolimata sellest, et peaaegu kõigis riikides on naistel legalne õigus valida ja kandideerida, on siiski alles jäänud kultuuriline barjäär, mis teatud määral takistab naisi oma poliitiliste õiguste realiseerimisel.

Kõik eelpool nimetatud naiste poliitilist esindatust takistavad tegurid on omavahel seotud ning selget eraldusjoont nende vahele tõmmata on keeruline kui mitte võimatu. Kokkuvõtvalt saab öelda, et iga tegur mõjutab naiste poliitilist aktiivsust ja tulemust omal moel.

1.2. Esindamise liigid

Naiste arvamuste kajastamine poliitiliste institutsioonide otsustes ja programmides leiab tõenäoliselt seda suuremat vastukaja, mida suurem on naiste arvuline esindatus neis organites (Vask 2007: 15). Paxton toob välja oma artiklis “*Gender in Politics*” kolm võimalikku esindamise liiki, kus rõhutatakse naiste õigust valida ja kandideerida. Teadusuuringutes, mis käsitlevad naiste osakaalu parlamendis, kasutatakse peamiselt diferentseeritust *kirjeldava* ja *sisulise* esindatuse vahel. Sellise eristamise eesmärgiks on teada saada, et kui palju naisi osutub valituks või milliseid mõjusid toob naiste esindatus endaga kaasa. (Wängnerud 2009: 52)

Lisaks Paxtoni artiklis välja toodud esindatuse tüüpidele tuleks tähelepanu pöörata ka Franceschet & Krook & Piscopo vastavasisulises raamatus välja toodud sümbolilisele ehk tähenduslikule esindatuse tahule. Seega võib öelda, et mitmete autorite analüüsitulemina on võimalik rääkida neljast poliitilise esindamise tüübist.

Formaalne esindatus – naiste legaalne õigus osaleda poliitikas, valida ja kandideerida. Kuigi praeguseks on naiste formaalne poliitiline esindatus muutunud enesest mõistetavaks jääb siiski alles kirjeldava esindatuse küsimus. Seega võib öelda, et sooline ebavõrdsus nii valitud kui ka määratud positsioonidel püsib. (Hughes & Kunovich & Paxton 2007: 264)

Kirjeldav esindatus – kui palju naisi osutub valituks. Arvuline sarnasus seadusandliku terviku ja valijaskonna vahel. Parlamenti kuuluvate naiste proportsioon peab olema vastavuses naiste osakaaluga ühiskonnas. Naiste võimalusi valituks osutada seostatakse enamasti kinniste valimisnimekirjadega, kus partei liider paigutab naissoost kandidaadi kõrgemale positsioonile erinevalt avatud nimekirjadest, kus hääletajad valivad konkreetset indiviidi (Franceschet & Krook & Piscopo 2012: 7). Pippa Norris (1993) on välja töötanud mudeli, mis põhineb parlamentaarsel värbamissüsteemil läänelikes demokraatias, sealjuures rõhutab ta poliitilist süsteemi, erakonna sisulist poolt ning pakkumise ja nõudluse tegureid. Kirjeldava mudeli üheks iseloomulikuks tunnuseks on kindlasti otsese motivatsiooni mõjutamine: kui ainult üksikud naised osutuvad valituks või kui naisi valitakse naisi ainult aeg-ajalt, siis see kindlustab poliitilist ideed, mis väitab, et poliitika on meeste mäng. (Wängnerud 2009: 54)

Sisuline esindatus – kindlate gruppide ja teemade eest seismine. Sisuline esindatus keskendub peamiselt naiste huvidele ja soolisele võrdõiguslikkusele. Pööratakse tähelepanu nii naiste huvidele kui ka muredele, mis on välja kasvanud nende enda kogemustest. Naiste valituks osutumine võib tähendada ka seda, et paljud valijad hakkavad ennast samastama oma tulevase esindajaga. Selle põhjal saab väita, et naispoliitikud ja nende valijad jagavad samu huve. Sisulise esindatuse puhul on üheks probleemiks see, et erinevalt naistest on meestekesksetes poliitikates tavaliselt “naisküsimumused” ebapiisavalt käsitletud. (Wängnerud 2009: 53)

Sisulise esindatuse puhul võib tõstatada kaks küsimus – mis on naiste ülesanneteks parlamendis? Mis muutusi on oodata kui naiste osakaal parlamendis kasvab?

Toetudes empiirilisele kirjandusele saab välja tuua 3 põhilist naiste osalust puudutavat seletust:

1. Naiste osakaal valituks osutumisel – selle all peetakse silmas kriitilise massi saavutamist (30 - 40%). Kriitilise massi saavutamise üheks kõige laialdasemalt kasutatud vahendiks on kvootide sisseviimine.
2. Individuaalsete tegurite alla, naiste kui ühe eraldiseisva grupi eest seismiseks, kuuluvad nii partei liikmeskond kui ka feministlikud hoiakud.
3. Institutsionaalsed muutujad – partei distsipliin, vasakpoolsete parteide osakaal valitsuses ning kodanikuühiskonna roll.

Lähtudes sisulise esindatuse põhimõtetest võib öelda, et mida rohkem naisi osaleb seadusandluses, seda suurem võimalus on neil moodustada strateegiline koalitsioon ja edendada seadusandlust naiste huvidest lähtuvalt. (Franceschet & Krook & Piscopo 2012: 8)

Sümboliline ehk *täenduslik esindatus* – kuidas naiste kohalolek poliitikas mõjutab valitavate organite legitiimsust. Kui vaadelda poliitikat meeste haldusalana, siis leiavad mitmed teoreetikud, et mida rohkem naisi poliitikasse kuulub, seda enam tajub elanikkond valitsuse demokraatlikkust ning lisaks sellele hakkavad naiskodanikud tunnetama end poliitiliselt väärtuslikuna. (Franceschet & Krook & Piscopo 2012: 9)

1.3. *Supply-side* ja *demand-side* argumendid

Kirjeldavast esindatusest lähtuvalt eristatakse pakkumise (*supply-side*) ja nõudluse (*demand-side*) tegureid, selgitamaks naiste osakaalu konkreetse riigi poliitikas või üle kogu maailma. Üldtuntud väidet, et igaüks ei saa poliitikas osaleda, kinnitavad hästi pakkumise (*supply-side*) tegurid. Pakkumise tegurid lähtuvad eeldusest, et poliitikas osalemine nõuab nii teatud personaalseid isikuomadusi nagu huvi ja ambitsioon, kui ka spetsiifilisemaid teadmisi. Lisaks eelmainitule nõuab poliitikas osalemine ka aega, tutvuseid, oskuseid, haridust ning ühtlasi ka majanduslikke ressursse. Ressursside erinevus on aga üks peamistest teguritest, mida eelnevad empiirilised uuringud ja teoreetilised käsitlused on rõhutanud kui naiste poliitilise osaluse olulist mõjutajat ning naiste alaesindatuse üht põhjust. (Hughes & Kunovich & Paxton 2007: 266)

Naiste poliitilise osaluse kasvule aitab kindlasti kaasa kõrgem haridustase. Paratamatult tulevad poliitikasse kandideerimisel kasuks nii finants- kui ka inimkapitali puudutavad teadmised, mida on võimalik omandada läbi hariduse ja töökogemuse. Erinevad uuringud on aga näidanud, et nii arenenud kui ka arengumaades on mehed rohkem huvitatud poliitikast ja nad omavad ka rohkemaid teadmisi kui naised. Tihti peale selgitatakse naiste madalat poliitilist kaasatust ja ambitsiooni vähese eeskujuga. Lisaks eelmainitule toob kaasalöömine juhtorganites kaasa täiendava vastutuse, kuid lisakohustusi pole naistel võimalik võtta, kuna enamasti on nende õlul vastutus pere eest. Kohustused pere ees võtavad naistelt suure osa ajast, mida aga poliitikas osalemine nõuab. (Hughes & Kunovich & Paxton 2007: 267) Kui puudub võimalus jagada ühtlasemalt meestega pere ja laste eest hoolitsemist, siis ongi naised raskem juhtimise juurde tuua.

Erinevalt pakkumise teguritest, mis keskenduvad peamiselt tahtele ja kogemusele, pööravad nõudluse (*demand-side*) tegurid tähelepanu valimissüsteemidele ja parteipoliitikale. Siinkohal tuleb selgelt välja, et poliitikat kujundavad tegurid panevad paika reeglid, mis tugevalt mõjutavad seda, kas ja kuidas naised saavutavad poliitilist võimu. Riigi tasandil paneb demokraatia paika konteksti, millistel alustel on naistel võimalik võidelda poliitiliste ametikohtade eest. Poliitilise süsteemi eripärad mõjutavad nõudlust (*demand*) ja sellest lähtuvalt ka nii valimissüsteemi kui ka sookvootide rakendamist. (Hughes & Kunovich & Paxton 2007: 268)

2. Poliitilise süsteemi elemendid

2.1. Valimissüsteem

Valimissüsteem kui erakondade teadlik tegevus selleks, et rohkem naisi osutuks valituks. Valimissüsteem paneb paika selle, kuidas hääled valimistel jaotuvad - kas kohad jaotuvad erakondade või üksikisikute vahel. Siinkohal tuleb aga vahet teha majoritaarsel ja proportsionaalsel valimissüsteemil.

Riikides, kus valitseb mitmeparteisüsteem on naistel kõige väiksemad võimalused oma avalik-poliitilise positsiooni parandamiseks, kuna erakonnad peavad omavahel tihedat võitlust iga üksiku hääle pärast (Vask 2007: 22). Majoritaarses süsteemis on ühemandaadilised ringkonnad, kus igal valijal on üks hääl ning kandidaat, kes kogub kõige enam hääli osutub võitjaks. Eeldatakse seda, et naiskandidaat peab olema oma erakonna number üks valik, et ta osutuks valituks. (Wängnerud 2009: 54)

Enamasti toob kõige stabiilsemaid tulemusi ning suurem tõenäosus on naistel pääseda poliitilise võimu juurde just neis riikides, kus valitseb proportsionaalne valimissüsteem. Miks see nii kipub olema? Esiteks seepärast, et proportsionaalse valimissüsteemi korral saavad valijad hääletada konkreetse partei ja selle määratud kandidaatide nimekirja poolt. Teiseks ühendab proportsionaalne valimissüsteem suletud valimisnimekirjad ja suured valimisringkonnad, mis tähendab, et valimisringkond või siis partei ise paneb välja suure arvu kandidaate. (Hughes & Kunovich & Paxton: 269) Isegi juhul, kui naiskandidaat on paigutatud üsna erakonna nimekirja lõppu, on tal ikkagi võimalik osutada valituks.

Lisaks võib proportsionaalset süsteemi pidada väga konkurentsivõimeliseks, kuna kaldutakse eelistama neid parteisüsteeme, mis omavad küllaltki suurt liikmeskonda ning see annab võimaluse siseneda ka uutel parteidel poliitmaastikule (Wängnerud 2009: 54).

Proportsionaalse valimissüsteemi eeliseks majoritaarse süsteemi ees peetakse ka seda, et esimene on omandanud variatsioonid, mis võivad valimisprotsessi soolisest seisukohast veelgi tugevamalt toetada. Naistele on kasulik kui ühest valimisringkonnast jagatavate mandaatide hulk on võimalikult suur, kui on seatud valimiskünnis ning kasutatakse kinniseid parteinimekirju. (Vask 2007: 27)

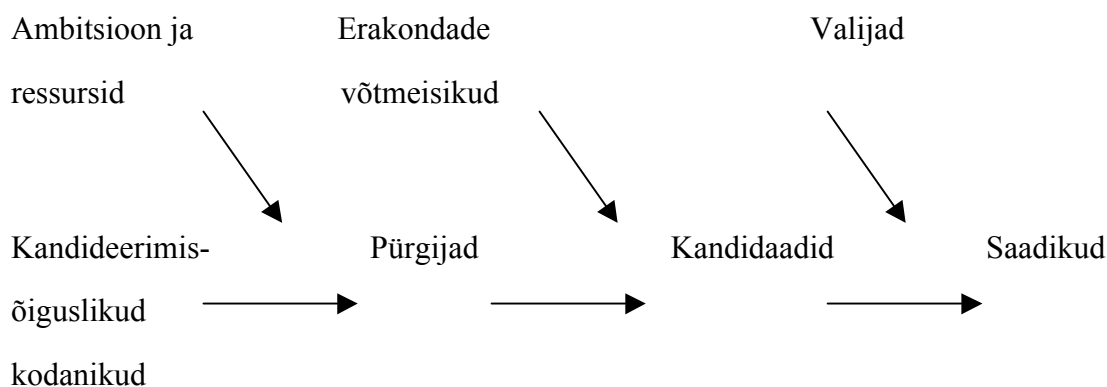
Riikides, kus on kasutusel suletud valimisnimekirjad, on naistel suurem võimalus osutada valituks. Suletud valimisnimekirjade puhul esitavad parteid kindla järjestusega kandidaatide nimekirja igas haldusüksuses, kust valitakse parlamenti mitu kandidaati. Valijad hääletavad kogu nimekirja, mitte konkreetse kandidaadi poolt, ning nende eelistused kandidaatide järjestust nimekirjas ei mõjuta. Kui erakonna poolt võidetud kohtade arv parlamendis on teada, jagatakse kohad eelnevalt paika pandud järjestuse alusel kandidaatide vahel. Näitena – kui partei saab valimistel kolm kohta, siis parlamenti pääsevad nimekirja kolm esimest kandidaati, mitte need kolm, kes parteile kõige enam hääli kogusid. (Jones & Navia 1999) Siinkohal võiksid parteid nimekirju koostades kasutada “tõmbeluku meetodit”, mis näeb ette naine-mees-naine süsteemi rakendamist.

2.2. Parteisüsteem

Oluliseks lülits poliitikas osalemise soovi ja reaalse osalusvõimaluse vahel on parteid. Selleks, et rohkem naisi kaasataks poliitikasse on vaja rakendada vältimatuid eeltingimusi. Esimene, ja kindlasti kõige olulisem tingimus on, et naisi kaasataks valimisnimekirjadesse. Teiseks on parteisüsteemi kohaselt oluline erakonna ametlik ideoloogia, mis soosiks naiste aktiivset osalemist poliitikas.

Erakonna siseselt on üheks olulisemaks etapiks partei poliitika kujundamisel valimisnimekirjade koostamine. Erakonnad peavad oma tegevuses rakendama teatud valikukriteeriume, selekteerimaks soovijate seast välja need, kes pääsevad kandideerima valimisnimekirjades. Pippa Norris (1996) on välja pakkunud kolmeastmelise poliitilise värbamise mudeli, mille igal etapil väheneb mandaadi taotlejate hulk ning kus igas faasis mängivad otsustavat rolli erinevad tegurid (Biin 2004: 78). Joonisel 1 on välja toodud kõik selekteerimisprotsessi kujundavad etapid ning neid mõjutavad tegurid.

Joonis 1. Pippa Norrise kolmeastmeline poliitilise värbamise mudel

Allikas: Norris, P. (1996).

Lähtudes indiviidi tasandilt, olenemata kandideeriija soost, tuleb esialgu saada erakonna heakskiit. Norrise järgi otsustavad värbamise esimeses etapis selle, kas võimalik kandidaat asub avalikult otsustuskogu mandaati taotlema, tema ressursid ja motivatsioon, mille omakorda määravad ühiskonnas valitsevad arusaamad ja väärtused. Protsessi teises etapis omandavad otsustava rolli erakonnad ning oluliseks muutuvad erakonna võtmeisikute soovid ja arusaamad selle kohta, millised inimesed võiksid olla otsustuskogudes esindatud. Naiste arvamusel kohaselt on neil suurem võimalus pääseda valimisnimekirjadesse, mida rohkem naisi kuulub partei eliiti. Viimases ehk kolmandas etapis, peale erakonnasiseste selektsiooniprotsesside edukat läbimist, pääseb mandaadi taotleja kandideerima valimistele, kus otsuste tegemise teatepulk antakse üle valijaskonnale. Seega on oluline siinkohal märkida, et erakonnasisesed otsustusprotsessid ja otsustajate vaated mõjutavad naiste võimalusi pääseda valimisnimekirjadesse ja sealtkaudu parlamenti. (Biin 2004: 79)

Arusaamad ja seisukohad naiste poliitilise osaluse ja soolise võrdõiguslikkuse strateegiate kohta mängivad olulist rolli valimistele eelnevas erakonnasiseses selektsiooniprotsessis ja kandidaatide järjestuse määramisel valimisnimekirjades. Soolise võrdõiguslikkuse strateegiad taandatakse üldjuhul vaid kõige tugevamale – sookvootide kasutamisele – ning sedagi vaid kõige üldisemal ehk riiklikul tasandil. Peamiselt leitakse ebavõrdseid võimalusi vaid viimasest astmest enne mandaadi omandamist – valimistest. Tegureid, mis võivad takistada naiste valimisnimekirjadesse pääsemist või ka erakonnasisestel eelvalimistel kandidaadiks saamist, ei taheta või siis ei osata näha. (Biin 2004: 84)

Erakonda võib eelkõige pidada poliitilise tahte allikaks. Nende eesmärkidest ja pühendumusest oleneb, milline initsiatiiv leiab poliitikas väljundi. Selleks, et tagada oma erakonnale edu, ollakse valmis kasutama uusi ideid, sealhulgas väljendama suuremat huvi naisküsimumste vastu. Soolise võrdõiguslikkuse osas täidavad erakonnad olulist rolli, otsustades, kui palju ja millised kandidaadid valimistel üles seatakse. Just erakonnad on need, kes kontrollivad pea täielikult valimisprotsessi kahte esimest etappi. Seega võib kokkuvõtteks öelda, et naiste võimalus poliitilises protsessis osaleda sõltub nii erakonna sees olevast soolise esindatuse aktuaalsust kui ka poliitilise eliidi suhtumisest. Samas teadvustavad erakonnad endale ka seda, et naiste suurem kaasamine poliitikasse võib omakorda luua erakonnale soodsa positsiooni ühiskonnas. (Vask 2007: 41)

Lisaks parteisisesele soosivale suhtumisele kaasta naisi valimisnimekirjadesse, on naispoliitikute otsustuskogudesse pääsemisel oluline ka see, et erakonna ametlik ideoloogia soosiks naiste aktiivset poliitikas osalemist. Mitmed varasemad uuringud on tõestanud, et just vasakpoolset maailmavaadet edendavates erakondades on naiste võimalused tipptaseme poliitikasse siseneda suuremad, kuna nendes ollakse kõige meelsamini valmis rakendama meetmeid, mis aitaksid alaesindatud gruppidel (nagu seda on naised) otsustuskogudesse jõuda. (Hughes & Kunovich & Paxton 2007: 270)

2.3. Demokraatlik aspekt

Esindatus on olulise tähtsusega osa demokraatia tavade konstrueerimisel. Demokraatia alusidee kohaselt peavad kõigi ühiskonnagruppide seisukohad olema esindatud ja neid tuleb arvesse võtta. Sooliselt tasakaalustatud poliitilise esindatuse vajalikkuse taga peitub teisigi põhjuseid peale meeste ja naiste võrdsete õiguste põhimõtte. Poliitilise mängu reeglid peavad kõigile olema läbipaistvad (Hughes & Kunovich & Paxton 2007: 268). Samuti tuleb täheldada ka seda, et mida pikemad on riigi demokraatiatavad, seda tõenäolisem on, et valijaskond soovib poliitiliste kandidaatide ja valituks osutunud poliitikute hulgas näha täpsemat läbilõiget kogu ühiskonnast, väljendades seeläbi huvi ka naiste suurema esindatuse vastu. (Vask 2007: 22)

Euroopa Nõukogu peab naiste esindatust parlamendis ja teistes valitud kogudes demokraatia võtmekomponendiks, kuna täielikult või valdavalt meeste poolt vastu võetud poliitilisi otsuseid on raske pidada legitiimseteks (COE 2004). Lisaks poliitilise süsteemi legitiimsusele kaasneb tasakaalukama poliitilise esindatusega rohkemate arvamuste ja vaadete arutamine, mis ühiskonna arengu huvidest lähtudes on äärmiselt vajalik. Kõrvale tuleks jätta käsitus naistest kui eraldiseisva rühma samastamine vähemusgruppidega, kuna naised moodustavad harilikult ühiskonnas suurema osa ja on seega enamus-, mitte vähemusgrupp. (Vask 2007: 16)

Naiste osalemine poliitilistes otsustusprotsessides annab demokraatialle iseloomuliku esindatuse, institutionaliseerib ja seadustab naiste hääled võimu erinevatel tasanditel. Samuti suurendab naiste osalus poliitikas kodanike usaldatavuse määra. Elanikkond usaldab seda parlamenti ja valitsust, kes on oma poliitikas läbipaistev ja esindab kogu valijaskonna huve. (Soolise võrdõiguslikkuse kompetentsikeskuse veebileht)

3. Feministlik teooria

Feministlik teooria on olnud 20. sajandi mõjukamaid, kuid samas ka üks enim poleemikat tekitanud mõttesuundi (Kivimaa, Põldsaar 2009: 799). Feministliku teooria juured pärinevad 19. sajandi klassikalisest liberalismist, kus keskenduti kõigi inimeste loomulikele õigustele ja vajadustele, mis tulenevad nende inimeseks olemisest. Teoreetilist raamistikku võib siinkohal aga jagada kaheks võrdsus- ja erinevusfeminismiks. Võrdsusfeminismi keskseks ideeks on see, et naiste ja meeste vahel puuduvad olemuslikud erinevused. Erinevuste põhjusteks peavad võrdsusfeminismi esindajad enamasti erinevat ligipääsu haridusele ja muid sotsialiseerumisest tulenevaid faktoreid. Erinevalt võrdsusfeminismideest otsustasid erinevusfeminismi esindajad, et pole olemast ühtset inimloomust. Nende jaoks pole ühiskonna probleem mitte meeste ja naiste vahelised erinevused, vaid erinevuse mahasurumine. Feministlik diskursus peaks seega väärtustama soolist erinevust ja püüdlema autentse naiselikkuse poole, mis erineb radikaalselt meeste kujundatud patriarhaalsest naiselikkusest. (Kivimaa, Põldsaar 2009: 800-802)

Käesolevas peatükis keskendutakse erinevusfeminismi kahe silmapaistvama feministi Simone De Beauvoir'i ja Luce Irigaray mõtetele. Beauvoiri sooliste erinevuste keskpunktiks on hierarhiline defineerimine, mis asetab naised alistatu positsiooni. Mõte seisneb selles, et naist ei määratleta mitte erinevana, vaid mehest alama ja vähemväärtuslikuna. (Hinrikus 2009: 807)

3.1. Simone De Beauvoir

Beauvoiri teost "Teine sugupool" peetakse üheks feministliku teooria võtmeteoseks. Oma teoses arutleb Beauvoir naiste alistumis- ja alistusfenomeni tekkepõhjuste ja ajaloo üle. Ta jõuab järelduseni, et nii sümboolsel, ühiskondlikul kui ka materiaalsel tasandil on naist alati defineeritud täielikult suhestatuna mehega, mehe Teisena, mehest alaväärsemana ja seega ka mehest ebakompetentsena. (Hinrikus 2009: 809) Miks aga peetakse naise enamikes ühiskondades meestest alaväärsematena? Beauvoir leiab, et see on tingitud mõtteviisist, millega meest määratletakse kui normi ja ideaali ning naist defineeritakse mehe suhtes teisena (Hinrikus 2009: 811). Beauvoiri peab naiste üheks probleemiks ka seda et, nad ei suuda ühiskondlikus plaanis oma

valikuvabadusi kasutada. Kui eesmärgid, mille poole naine püüdleb jäävad kättesaamatuks, satub ohtu inimese eksistens. Kuna Beauvoir ei pea naiste tehtavaid kodutöid ei ratsionaalseteks ega kreatiivseteks, siis on naine võimatu realiseerima end transtendentse olendina, jäädes seotuks immanentsusega ning üksnes korrates oma tegevusi. (Hinrikus 2009: 817) Olla naine ja olla samal ajal ka inimene on seega komplitseeritud. Ajalooliselt on naised olnud siiski vaid pelgalt objektide rollis. Seega põhjustena, miks naine oma õigusi subjektina maksma ei pane, toob Beauvoir esile nii naiste situatsiooni – naistel on puudunud konkreetset vahendit vastastikuseks tunnustamiseks – kui ka naiste enesekriitikaga leppimine oma Teise rolliga (Hinrikus 2009: 823). Beauvoiri arvates on naistel võimalik emantsipeeruda, kui nad sisenevad isanda-orja dialektikasse, ehk teevad tööd ja nõuavad tunnustamist (Hinrikus 2009: 821). Emantsipatsiooniks vajalik aktiivsus tuleb kanaliseerida avalikus sfääris toimuvasse ehk teisisõnu tuleb naistel osaleda niiöelda meeste töödes. Beauvoiri emantsipatsioonikäsitlus on suuresti ka materialistlik, tegelik vabanemine naiste jaoks ei ole võimalik enne, kui neil on olemas materiaalsed vahendid enda eest hoolitsemiseks. Oluline on, et naised kaasataks avalikku sfääri, kaotataks ebaõiglased soopõhised palgalõhed ning tagataks laiemalt formaalne võrdsus ühiskonnas. Naisemantsipatsiooniga kaasnenud muutused on andnud naistele küll majandusliku sõltumatus, kuid siiski veel mitte moraalselt, ühiskondlikku ja psühholoogilist ettevalmistust kasutada seda vabadust samamoodi nagu mehed. (Hinrikus 2009: 823)

Kui naiseks olemine on kogu ajaloo vältel tähendanud enese identifitseerimist Teisena, objektina, siis viib sellest vabanemine paratamatult selleni, et lõhutada ka eneseidentiteet. See viitab jällegi sellele, et naised lepivad pingevabalt oma Teise rolliga. Ühiskondlikud traditsioonid ja eelarvamused on naised surunud kindlatesse raamidesse. Nad lähevad liiga kergelt kaasa sooliselt diskrimineerivate traditsioonidega. Naised ei tohiks unustada kogu emantsipatsiooniprotsessi käigus ka enda rolli – oluline on otsus saada vabaks ja olla vaba, võtta vastutus iseenda eest. (Hinrikus 2009: 824) Tuleb vaid osata tahta ja oskust näha enda ümber olevaid võimalusi. Üks on kindel – ühiskonnad ei saavuta naiste ja meeste vahelist võrdsust kui eiratakse sugudevahelisi erinevusi (Wängnerud 2009: 53).

3.2. Luce Irigaray

Irigaray väljendab oma teostes seisukohta, mis näitab, et lääne filosoofia, ajaloo ja kultuuri universaalne subjekt pole sooliselt neutraalne, vaid tegemist on maskuliinse subjektiga, kes kirjeldab maailma ainult oma positsioonilt (Kivimaa 2009: 836). Ta püstitab sisulisi küsimusi selle üle, kas naistel on võimalik väljuda süsteemist, mis on loodud maskuliinse subjektipositsiooni alusel, ja kui on võimalik, siis kuidas. Kuidas saab defineerida üheaegselt kahe (sugupoole) erinevust ja võrdsust? Ta rõhutab, et nendele küsimustele ei anna vastust mitte ainult intellektuaalsed arutelud, vaid maailmas olemise viis – eetiline praktika. (Kivimaa 2009: 836-837)

Irigaray, väites, et mehed ja naised omavad loomupäraselt erinevaid iseloomuomadusi, näeb vajadust kasutada looduslikku seisundit kahes tähenduses. Esiteks näeb ta loomust kui määratletud iseloomu või olemust – selles tähenduses on mehed ja naised erineva loomusega. Teiseks näeb Irigaray loomust kui materiaalse maailma ja keskkonna tähistajat, mis omakorda püüdleb seaduspärase arengu poole. (Stone 2006: 3-4)

Toetudes autonoomsusele ning ainelise subjekti teineteist respektiiviva suhte filosoofiale, näeb Irigaray vajadust selle järgi, et lääne demokraatlike riikide seadused peaksid mõlemat sugupoolt tunnustama spetsiifilistes kodanikuõigustes, mis tagaksid eraldiseisva kodanikuidentiteedi. Tänapäevaks on küll lääne demokraatias naistele koht antud avalikus elus, kuid nende kui naiste ehk meestest erinevate kogemustega subjektide kodanikuidentideedile pole siiani tähendust omistatud (Kivimaa 2009: 837-838). Naised ei taha meestest paremad olla, vaid nad soovivad, et neid koheldaks ühiskonnas sama täisväärtuslike kodanikena kui mehi. Naised tahavad vaid seda, et tühistataks teatud soolistest erinevustest tulenevad järeldused. Pealegi on ebaaus kui naiste teadmisi ja kogemusi ei kasutata ära ühiskonna paremaks paigaks muutmisel.

Irigaray näib naist määratlevat eelkõige tema keha ja selle morfoloogia kaudu. Naised ei ole millekski vähem võimelised või vähemolulised oma bioloogilise soo tõttu, nagu bioloogilise determinismi üks põhipostulaate kõlab, küll aga on erinevad nende kehalised, psühhilised ja ühiskondlikud kogemused meeste kogemustest. (Kivimaa 2009: 842).

4. Uurimiseesmärgid ja meetodid

4.1. Uurimuse teoreetiline lähtekoht

Eestis on võrdõiguslikkuse aspektist poliitika endiselt killustatud ja ebapüsiv. Käesoleva uurimuse keskseks küsimuseks on see, et miks on naised alaesindatud poliitilistel ametikohtadel. Sellest lähtuvalt otsitakse vastust sookvootide rakendamise vajalikkusele.

Töö uurimisviisiks on kvalitatiivne uurimus, kus nähtusi uuritakse nende loomulikus keskkonnas ning ilminguid püütakse mõtestada või tõlgendada nende tähtsuste kaudu, mida inimesed neile annavad. (Laherand 2008: 17)

Käesoleva bakalaureusetöö üldiseks metodoloogiliseks aluseks on erinevusfeminism, mis keskendub naiste kultuurile ja naiste asendi isepärasusele ning lähtub soovist esindada naiste erihuvisid ja leida neile ühiskonnas väärikas koht. Erinevusteooriate keskne debatt puudutab küsimust, et kuidas sobitada võrdsete võimaluste nõuet arusaamaga naistest kui erihuvidega grupist ühiskonnas. Lisaks erinevusfeminismile võib kvalitatiivse uuringu teoreetiliseks lähtekohaks pidada ka sümbolilist interaktsionismi, kus peamiseks metodoloogiliseks põhimõtteks on see, et uurijad peavad nägema maailma uuritavate subjektide vaatenurgast.

Bakalaureusetöö põhieesmärgiks on välja selgitada kas ja kuidas sookvoodid mõjutavad naiste poliitilist esindatust.

Kvalitatiivse uuringu tüübiks on juhtumiuuring, mille alusel on eesmärgiks selgitada välja, milline suhtumine ja hoiak valitseb sookvootide rakendamisesse praeguste naisparlamendisaadikute seas.

4.2. Valim

Uurimus viidi läbi 2013. aasta veebruaris - märtsis. Otseseks sihtgrupiks olid naisparlamendisaadikud, mistõttu valiti igast parlamendierakonnast välja kaks naissaadikut, kes on avalikus meedias ka antud teemal arvamust avaldanud. Esialgseks valimiks kujunes seega 8 naissaadikut, kuid neist 8-st leidis vaid 5 aega küsimustele vastata. Väljavalitud isikutega plaaniti esialgu läbi viia suulisi

intervjuusid, kuid see oli võimatu valitud isikute puhul, kuna neil polnud kas aega kokku saada või viibiti välislähetustel. Seega viidi läbi, kas telefoniintervjuu või kasutati interneti vahendusel saadud vastuseid.

Üldplaanis võib valimi suurusega rahule jääda, kuna enamasti ongi kvalitatiivse uuringu valim väike ning ei võimalda tulemuste üldistamist kogu sihtrühmale. Kvalitatiivses uuringus on valimi suurus sobiv siis, kui selle abil saab anda adekvaatse vastuse uurimisküsimusele. Praktikast selgub osalejate arv tavaliselt uuringu käigus vastavalt sellele, kuidas uuring edeneb ja millal tekib hetk, kui ei lisandu enam uusi kategooriaid, teemasid või seletusi. (Laherand 2008: 66-67)

4.3. Uurimuse protseduur

Käesolev kvalitatiivne uurimus põhineb juhtumiuuringul, kus uuritakse ilmingut loomulikus keskkonnas ning sel juhul ei pruugi olla piirid ilmingu ja konteksti vahel selged (Laherand 2008: 74).

Läbitöötatud teemakohase kirjanduse alusel pandi paika töö teoreetiline lähtekoht, millele kõigis töö etappides toetuda. Seejärel sai paika pandud uurimust puudutav otsene sihtgrupp, milleks on naissaadikud parlamendis. Vaatluse alla võeti kõigi 4 parlamendierakonna (Keskerakond, Reformierakond, IRL ja SDE) naisliikmed. Igast parteist valiti välja 2 potentsiaalset naisliiget, kes on ka meedia vahendusel arvamust avaldanud naiste positsiooni kohta ühiskonnas. Kvalitatiivse uuringu kohaselt valitakse uuringus osalejad just vastavalt sellele, kui olulised nad uuritava teema seisukohast tunduvad (Laherand 2008: 53). Kui valim sai paika pandud, siis moodustati küsimused, mis aitaksid jõuda püstitatud uurimisküsimuse vastuseni. Järgmiseks etapiks kujunes intervjuueeritavatega kontakti leidmine. Esialgu pöördui riigikogu fraktsioonide sekretäride poole, et neilt abi saada välja valitud isikutega intervjuude tegemiseks. Selgus aga, et riigikogu liikmetel ei ole aega näost-näku intervjuude tegemiseks ning seetõttu tuli leida alternatiivseid viise, kuidas käesoleva uurimuse tarbeks kätte saada erinevate erakondade naisliikmete arvamusi sookvootide kohta. 8-st väljavalitud naispoliitikust leidis aega 4, et küsimustele vastata interneti vahendusel ning ühe naispoliitikuga õnnestus läbi viia telefoni-intervjuu.

Lähtuvalt eelnevalt mainitud sümbolilisest interaktsionismist kasutati käesoleva kvalitatiivse uuringu andmekogumismeetodina poolstruktureeritud intervjuude läbiviimist, mille üheks eesmärgiks on subjektiivsete vaatenurkade väljatoomine. Enne küsimuste esitamist tutvustas autor ennast ning selgitati töö eesmärke ja kuidas saadud arvamusi kavatsetakse kasutada. Intervjueeritavatele esitatud küsimused olid järgnevad:

- Mis Te arvate, kas Eesti poliitikas on praegu liiga vähe naisi ja kas nende osalus võiks olla suurem?
- Mis on Teie arvates need tegurid, mis takistavad naiste poliitilise osakaalu kasvu?
- Millisteks peate Teie naiste võimalusi Eesti ühiskonnas kõrgele tippu jõudmiseks, näiteks poliitikas?
- Kui naisi oleks poliitikas rohkem, kas see tooks kaasa ka mingeid sisulisi muutusi? Kas naispoliitikud erinevad meestest?
- Milline on Teie erakonna seisukoht naiste poliitikas osalemise kohta?
- Selleks, et naisi kaasataks üha enam poliitilistesse protsessidesse on parteisisest oluline see, et üha enam naisi pääseks valimisnimekirjadesse. Mis on need tegurid, mis mõjutavad valimisnimekirja kokku panemist? Kas valimisnimekirjade koostamisel võetakse arvesse ka soolise võrdõiguslikkuse aspekti?
- Kas Teie erakond on rakendanud parteisisest ka mingisuguseid meetmeid, et parandada soolist võrdõiguslikkust?
- Kindlasti võib üheks kõige tõhusamaks ja ka vastuolulisemaks naiste osakaalu suurendamise meetmeks pidada sookvoote. Kas toetate sookvoote, et naisi enam poliitikasse kaasata? Kui jah, siis milliseid?

- Kas sookvoodid, mis annaksid rohkematele naistele võimaluse end poliitikas tõestada, aitaksid teie arvates soolisi stereotüüpe lõhkuda?
- Milliseid on Teie arvates olulisemad poolt- ja vastuargumendid poliitilises arutelus sookvootide üle?
- Üheks sookvootidele vastuargumendiks argumendiks peetakse seda, et need võivad mõjuda naispoliitikutele solvavalt. Mis Te arvate, kas sookvoodid alavääristavad naisi? Kui jah, siis miks?

Küsitluste lõppfaasis hakati saadud arvamusi analüüsima ning kõrvutama. Andmete analüüsimisel juhtumiuuringus on võimalik kasutada kolme erinevat analüüsistrateegiat, mille on välja töötanud Yin. Käesolevas töös kasutati esimest analüüsistrateegiat, milleks on toetumine teoreetilistele lähteoletustele. Selline strateegia näeb ette, et andmekogumist ja –analüüsi juhivad selged teoreetilised eeldused, mis aitavad pöörata tähelepanu just teatud andmetele ja eirata teisi. (Laherand 2008: 84)

5. Tulemused ja arutelu

Tulemuste ja arutelu peatükis kõrvutatakse erakondade naispoliitikute arvamusi nende erakonna ideoloogiaga. Nimetatud viisil analüüsimisega näidatakse, kuivõrd erinevad või sarnased on tegelikkuses arvamused ja maailmavaateline arusaam.

Üldplaanis võib öelda, et sookvootide rakendamine poliitika tasandil sõltub enamjaolt parteidest. Üks on kindel, et mehed koonduvad võimu ümber. Siit võib püstitada aga küsimuse, et miks on naisi otsustusprotsesside juures vähe? Üheks põhjuseks on kindlasti see, et võimuvõitlus on väga konkurentsirohke tegevusala, millesse naised end segada ei soovi. Samas aga annaksid naised oma osalusega väga palju juurde just väärtuste edasiarendamisele ning otsustamise mitmekesistamisele. Ühiskonnas on paratamatult teatud küsimused, kus mehed langetavad otsuseid teistmoodi kui naised (näiteks peretoetused). Inimesed on erinevad oma huvide ja vajaduste poolest.

Nagu ka eelnevalt mainiti, koostati teadlik valim naisparlamendisaadikutest, kes on antud teemal ka varem arvamust avaldanud. Valimi suuruseks kujunes 5 saadikut, igast parlamendierakonnast (Keskerakond, Reformierakond, IRL, SDE) oli nõus oma arvamust avaldama vähemalt 1 inimene, erandiks oli IRL, kus arvamust avaldas 2 naispoliitikut.

Kõik 4 erakondade esindajat olid nõus sellega, et hetkel on Eesti tegevpoliitika juures liiga vähe naisi ning kindlasti võiks osalus olla suurem.

Reformierakonna esindaja arvamus: *“Igaljuhul osaleb poliitikas vähe naisi. Osalus ühiskonnas on 50%, kuid otsustasandil ainult 20%. Ühiskonnas on nii mehed kui ka naised ning selleks, et kõik ühiskonnakihid saaksid esindatud on vaja, et nii mehed kui ka naised osaleksid võimu teostamisel. On teemad, millest naised oskavad rohkem kaasa rääkida kui mehed ning selleks on vaja kuulda võtta ka naiste arvamust”*.

Siinkohal tuleb välja, et intervjueeritav ei rõhuta seda, et naised oleks kuidagi paremad või targemad poliitikud kui mehed, vaid seda, et naised esindavad teistsuguseid vaateid, kuna neil on teistsugusem elukogemus kui meestel.

Kui aga küsida, mis on need tegurid, mis takistavad naiste poliitilise osakaalu kasvu, siis vastused on järgmised:

“Eesti poliitikat aetakse agressiivsel kombel. Normiks pole üksteise ära kuulamine, vaid üksteisele ärapanemine. Naistele sellised võtted reeglina ei meeldi. Eesti naised peavad poliitikat rämpseks mänguks, mida ta ju suuresti ongi. Probleem on aga selles, et kui naiste osakaal ei suurene, siis on vähe lootust, et Eesti poliitika muutuks eetiliseks ja ausamaks.” (SDE)

“Naiste osalemist poliitikas pärsvad ühiskonnas ikka veel laialt levinud kivilinenud arusaamad rollide jaotuse kohta, naisi kammitsev ebakindlus endi võimekuse osas ja soov säästa end ja oma peret meedia sageli halvustavatest tähelepanekutest.” (IRL)

“Pere ja tööelu ühitamine poliitikas on peaaegu võimatu. Samuti ei meeldi naistele oma eraelu sellisel tasandil avalikkuse ette tirida, eriti kuna suur osa elust on ju seotud ka lastega. Soostereotüübid ka kindlasti, sest alati on lihtsam rünnata naist – usutavus, et naine on rumalam, nõrgem, eksivam, on ühiskonnas nii tugevalt sees, et näiteks umbusaldamise korral on palju lihtsam skandaal üles puhuda.” (KE)

“Tahe, naised on alalhoidlikumad – see aitab kaasa vähesele osalusele. Naised näevad kõrvalt, kuidas see poliitika tegemine käib ja seetõttu tunnevad nad mittevajalikkust oma energiat kulutada. Suhtumine nii teiste poliitikute kui ka inimeste poolt – sageli peetakse naisi mitte nii pädevateks kui mehi.” (RE)

Seega võib öelda, et tegureid, mis naisi takistavad poliitikas osalemast on palju – poliitiline agressiivsus, soostereotüübid, pere ja tööelu ühildamine ning tahte puudumine. Kui probleemile teisest küljest läheneda, siis võib eeldada, et kui parlamendis oleks rohkem naisi, oleks võib-olla ka vähem arrogantsust. Ei ole üldse vale, kui väidetakse, et naisi võib pidada üheks tasakaalustava jõu allikaks.

Liikudes poliitilise osaluse küsimuste juurest võimaluste saavutamise juurde – millisteks peetakse naiste võimalusi Eesti ühiskonnas poliitilisse tippu jõudmiseks, siis siin lähevad erinevate erakondade esindajate arvamused lahku.

“Ühelt poolt ju seadusandlikke takistusi ei ole. Veelgi enam, naised on keskmisest enam haritud, reisinud, lugenud. Seega laia silmaringiga. Tihti ka väga tugevad, sest

ollakse läbi teinud mitmed ühikonna muutumise protsessid. Kuid reaalses on tipus olevatel naistel väga raske, sest mängu tulevad ootamatud karid.” (KE)

Erinevalt keskerakonna esindajast näeb Refomierakonna esindaja, et probleemid peituvad enamasti suhtumises: *“Peaks valitsema loomulik suhtumine sellesse, et naised osalevad samuti poliitikas. Praegu see nii ei ole. Naistel on küll ühest küljest kergem pildile saada, aga hoopis raskem on toime tulla sellega, et nende arvamust ka kuulda võetaks.”* (RE)

Samas aga, IRL-i ja SDE esindajate arvamusi võib pidada küllaltki sarnasteks, kuna mõlema intervjuueeritavate vastustest võib välja lugeda, et eelnevalt tuleb ennast tõestada, et poliitikas tippu jõuda.

“Võimalused pole suured, sest hetkel on lootused tippu jõuda sellisel naisel, kelle puhul meespoliitikud on langetanud otsuse, et sellele naisele antakse see unikaalne võimalus. Seda arvestades on selge, et mehed ülemäära palju naisi võimu ligi lasta ei taha.” (SDE)

“Kergemini ollakse valmis aktsepteerima nende naiste tõusu poliitilisel karjääriredelil, kes on end muul elualal juba tõestanud.” (IRL)

Siinkohal võib tõdeda, et neil naistel, kellel on juba olemas seos näiteks partei liidridega või ette näidata teatav ühiskondlik positsioon, on lihtsam poliitikas läbi lüüa, kuna neil on olemas teatud hulk lojaalseid toetajaid.

Küsimusele, kas naiste suurem kaasatus tooks poliitikasse olulisi muutusi on kahetisi arvamusi. Üldplaanis võib öelda, et RE ja SDE näevad muutusi ning KE ja IRL pigem ei näe.

Keskerakonna esindaja arvates ei tooks tänases ühikonnas naiste suurem kaasatus olulisi muutusi. *“Alles siis kui tekib arusaam, et naised pakuvad välja teistsuguseid arusaamu, tõekspidamisi, siis hakkab asi muutuma.”*

Reformierakonna esindaja arvates, aga toob naiste osalemine poliitikas kaasa ka muutusi. *“Ühiskonnas on teatud teemad, millest mehed pole pädevad kaasa rääkima, siinkohal tuleb arvesse võtta ka bioloogilist aspekti – suur väljaränne, madal sündivus. Paratamatult saavad nendest probleemidest, kuidas naised end tunnevad rääkida ainult naised.”*

SDE esindaja on oma vastuses kõige kindlam, et naised toovad kaasa poliitilisi muutusi: *“Mõistagi toovad naised muutusi poliitika tegemises. Naised on empaatilisemad ja rohkem konsensusele orienteeritud. Mina väidan, et ka strateegilisemad, kuivõrd naise elu on seotud lastega, siis see tsükkel peab silmas 20.aastast perioodi.”* (SDE)

IRL-i esindaja arvamusest võib välja lugeda, et sooline tasakaal ei saa määravaks poliitika tegemises. Pigem leiab IRL, et kõik sõltub inimesest ja tema võimekusest. Nii nagu sotsioloog Juhan Kivirähk ütles oma 17. aprillil 2013 ilmunud artiklis välja arvamuse, et ühiskondlikke tegureid alahinnatakse, nii võib ka siinkohal öelda. See, et vabas, liberaalses ja turumajanduslikus ühiskonnas on kõik ainult inimese enda valikutes kinni, on paraku üsna levinud legend. Ühiskondlikke tegureid – väärtusi, hoiakuid, stereotüüpe – valikute mõjutajana alahinnatakse. Loomulikult võib väita, et iga võimekas naine suudab poliitikas läbi lüüa ilma täiendava abita, kuid siinkohal tekib küsimus mis hinnaga? Oluline on, et naiste tulek poliitikasse ei oleks mitte erand, vaid reegel ning et nad saaksid osaleda ostustusprotsessides naistena. (Kivirähk 2013)

Kui puudutada erakonna seisukohta soolise võrdõiguslikkuse edendamise kohalt, siis võib öelda, et intervjuude põhjal joonistub selgelt välja see, et millised erakonnad panevad rõhku soolisele tasakaalule ja millised mitte.

“IRL toetab naiste suuremat esindatust poliitikas, kuid inimesi edutatakse siiski nende isikuomaduste ja võimete, mitte soo alusel.” (IRL)

“Erakonna seisukoht on küll positive naiste osalemise kohta poliitikas, kuid tegudes võib vaadata teisiti. Parteisiseseid meetmeid puuduvad, arvestatakse eelkõige pädevust.” (RE)

“Erakonnal on toetav seisukoht. Just ka seetõttu, et oleme väärtustelt vasaktsentristlik ning siia naised ja väärtused sobivad. Meil on aastaid valimistel naine-mees-naine süsteem jooksnud ning seetõttu on ka palju naisi esinduskogudes.” (KE)

“Meie erakond on Eesti omadest kõige sootundlikum. Valimisnimekirjad on põhimõtteline küsimus. Kindlalt järgiti SDEs soolist võrdõiguslikkust 2004.aasta Euroopa Parlamendi valimistel. Me oleme erakonnana Eestis läbi viinud soolise võrdõiguslikkuse uuringu. Selle tulemusena on meil kinnistunud arusaam, et näiteks börsiettevõtete nõukogudes tuleb tingimata järgida naiste 40% kvooti nii nagu seda on soovitanud Euroopa Komisjon.”

Antud vastustest võib järeldada, et parlamendierakonnad jagunevad kaheks – sootundlikeks ja soovastasteks. Reformierakond ja IRL lähtuvad eelkõige inimese pädevusest ja kvalifikatsioonist ning sooline tasakaal on teisejärguline. Vastupidiselt soovastastele erakondadele peavad aga Keskerakond ning SDE sooküsimusi küllaltki olulisteks ning näevad vajadust rohkemate naiste kaasamisel poliitikasse.

Kui naiste osalusest poliitikas edasi liikuda meetmeni, mis aitaks seda ellu viia ehk sookvootideni, siis saab jällegi jaotuvad erakonnad kaheks. Ühed, kes pooldavad kvootide rakendamist ning teised, kes ei poolda.

“Ei toeta sookvootide rakendamist, kuna minu arvates rikuks see põhilist demokraatia printsiipi – inimesel peab olema õigus valida just seda kandidaati, keda ta soovib. Soolist stereotüüpi ei tekita kvoodid või nende puudumine, vaid see, kas sul on reaalselt võimalik töö ja pereelu ühitada. Stereotüüpe peaks lõhkuma eeskätt naised ise, hääletades näiteks teiste naiste poolt. Kvooditeema kipub olema selline, et mistahes moel seda sättides tunneb keegi ennast ikka solvatuna.” (IRL)

“Toetan kvote väga kui ajutist meetet. Kõik riigid, kus on kvote kasutatud on läbimurde teinud. Hiljem kui ühiskond on muutunud võib mehaanilised kvoodid ära kaotada. Eestis kardan, et kauges unistus. Pole toetuspinda. Kes kardab konkurentsi, kes arvab, et siis saavad rohkem toetust vasakud erakonnad ja kes on niisama vastu. Mina ei pea sookvote solvavateks, küll aga toovad nad enam konkurentsi.” (KE)

“Sookvoote ei toeta, küll aga toetan tõmbluku meetodit – valijal võrdne võimalus valida mehe ja naise vahel. Ei usu, et kvootide rakendamine aitaks suurendada naiste võimu poliitikas. Pean sookvoote solvavateks, kuna naistel tekib valituks osutudes tunne, et nad pole seda ise välja teeninud, vaid neile on see koht kvoodi abil lihtsalt tekitatud.” (RE)

“Meie erakond toetab sookvoote. Meie 2011.aasta valimisprogrammis on kirjas, et valitavates organites peab olema esindatud mõelmad sood mitte vähem kui 40%. See on sooneutraalne kvoot. Sookvoodid lõhuvad täiesti selgelt väljakujunenud soostereotüüpe. Valitsemist ja otsustamist on ikka peetud meeste pärusmaaks, aga olukord Eestis vajab naiste sekkumist nii poliitika kui ettevõtluse juhtimisse, kuivõrd Eesti naised on kõrgemini haritud. Igasugune sildistamine mõjub muidugi paralüüserivalt. Kvoodinaine on ilmselgelt halvustava maiguga. Et seda vastustada tuleks ühiskonnas kõvema häälega rääkida nendest riigikogu meesliikmetest, kes pole saanud 900 häälki, aga on ometi auväärased parlamendiliikmed.” (SDE)

Parteide kvoodivastasust on kahte tüüpi – ühed, kes pooldavad naiste suurema esindatuse saavutamist järk-järgult ja kus tegelikult tegutsetakse igapäevaselt naiste läbilöögivõime tõstmisega. Teist tüüpi kvoodivastasus seondub liberaalse, individualistliku maailmavaatega ja siin ollakse vastu naiste kohtlemisele ühe, vähemesindatud grupina. (Väli 2011)

Saadud vastuste alusel tuleb selgelt välja see, et KE ja SDE on need erakonnad, kes tegelevad järjepidevalt naiste suurema esindatuse nimel. Siinkohal ei saa tähelepanuta jätta, et kvoodid kalduvad parandama naiste esindatust just vasakpoolsete vaadetega parteides ning seal, kus poliitiline kultuur rõhutab sugudevahelist erinevust. Teised parlamendi erakonnad RE ja IRL kuuluvad selle liigituse alla, kus ollakse vastu naiste kohtlemisele kui vähemusgrupile. RE ja IRL ei usu, et sookvootide rakendamine suurendaks naiste arvu poliitikas, pigem peavad nad sookvoote solvavateks. See, kas sookvootide kasutusele võtmine viib eesmärkidele lähemale sõltub suuresti sellest, kuidas on reguleeritud nende rakendamine. Sookvootide kasutamise puhul tuleb silmas pidada, et nad kujutavad endast ainult ühte võimalikku lahendusteed. Kvoodid

võivad küll kiirendada naiste kaasamist otsustusprotsessidesse, kuid neid peavad saatma ka muud toetavad mehhanismid.

Naissaadikute seas läbi viidud intervjuude kokkuvõtteks saab öelda, et igal erakonnal on naiste tasakaalustatuma poliitilise esindatuse saavutamiseks võimalus midagi ette võtta. Oluline on aga mõista probleemi tõsidust, omada piisavat tahet, et midagi muuta. Intervjuude põhjal julgen väita, et kõige sootundlikum partei on Eesti poliitmaastikul hetkel Sotsiaaldemokraatlik Partei, kuna nemad on ainsad, kes on soolise võrdõiguslikkuse teema kirja pannud ka oma valimisprogrammi. Samuti on nad ainsad, kes on läbi viinud vastavasisulise uuringu. Mis puudutab sookvootide rakendamist, siis üldiselt peavad kõik Eesti parteid siinset ühiskonda kvootide jaoks ebaküpseks, nende kasutamist ei toetata. Jällegi, kindla sõna sookvootide toetamisele andis ainult SDE. Keskerakond küll toetas sookvoote kui ajutist meetet, kuid siiski leiab KE esindaja, et Eestis pole sookvootidel toetuspinda. Samuti peavad intervjuueeritavad naiste madala poliitilise osaluse põhjusteks soostereotüüpe, mis taastoodavad olemasolevaid soorolle. Selleks, et sooline tööjaotus ühtlustuks on vaja nii meestel kui ka naistel võimalust pere- ja tööelu ühitada. Margaret Thatcher on kord öelnud, et iga naine, kes mõistab majapidamise juhtimises olevaid probleeme, saab aru ka neist probleemidest, mis tekivad riigi või ettevõtte juhtimisel.

6. Sookvoodid

Sookvoodid kui populaarne meede tõstmaks naiste arvu poliitikas. Sookvootide all mõeldakse üldplaanis formalistlikke meetmeid, mille konkreetseks eesmärgiks on suurendada naiste valituks osutumist. Praeguseks on kokku ligikaudu 40 riiki, kus sookvoote kasutatakse riiklikul tasandil ehk parlamendi valimistel. Ülejäänud 50 riiki on hakanud kasutama sookvoote erakonna siseselt. (Wängnerud 2009: 57) Sookvoodid on üheks tõhusamaks ja samas ka kõige vastuolulisemaks võimaluseks, millega saab valimis- ja erakonnaseaduste kaudu suurendada naiste poliitilist esindatust.

Üldplaanis eristatakse kolme tüüpi kvoote:

- 1) Konstitutsioonilised kvoodid – on kirjutatud riigi põhiseadusesse, kuid nende puhul ei ole vaja panna põhiseaduse tasemel paika konkreetseid arvulisi näitajaid. Piisab ainult ka võrdse soolise poliitilise esindatuse põhimõtte lisamisest. (Vask 2007: 27)
- 2) Valimisseaduse kvoodid – nende kaudu võib kehtestada parteinimekirjas esitatud kandidaatide soolise kuuluvuse määra, nõudes näiteks mõlemale soole vähemalt 40-protsendilist osalust või seades ühe soo maksimummääraks 60%. Lihtsamalt öeldes on sookvootide abil eraldatud naistele teatud arv kohti parlamendis, millele meestel pole õigust kandideerida. Samuti kasutatakse siinkohal ühe võimalusena tõmbelukusüsteemi (*zipper system*), millega nõutakse mees- ja naiskandidaatide korrapärasest vaheldumist valimisnimekirjades, näiteks üle ühe. (Vask 2007: 28)
- 3) Vabatahtlikud erakonnasisesed sookvoodid – on kõige levinum ning erakonnad rakendavad seda tulenevalt oma sisemisest või välisest initsiatiivist. Kvootide rakendamine erakonna siseselt võib parteide vahele luua võistlusmomenti, mis omakorda võib viia innovatsioonini (Hughes & Kunovich & Paxton 2007: 270).

Kõiki eelnimetatud sookvoote on võimalik kehtestada nii riiklike kui ka kohaliku omavalitsuse institutsioonide, nii seadusandlike kui ka täidesaatvate organite puhul. (Vask 2007: 28)

Üks on kindel, lõppeesmärgiks on saada poliitikasse rohkem naisi. Sel juhul on lähenemisviise selle saavutamiseks kaks – järk-järguline poliitika sooline tasakaalustamine või kiire lahendus. Esimesel juhul nähakse probleemi naiste vähestes teadmistes ja kogemustes ning tegevused suunatakse nende suurendamisele. Teisel juhul peetakse probleemseks süsteemi – kandidaatide valikuprotsess, avalik ja varjatud diskrimineerimine – ja tegevused on suunatud selle muutmisele. See hõlmab muuhulgas ka teatud liiki kvootide kehtestamist. (Väli 2011)

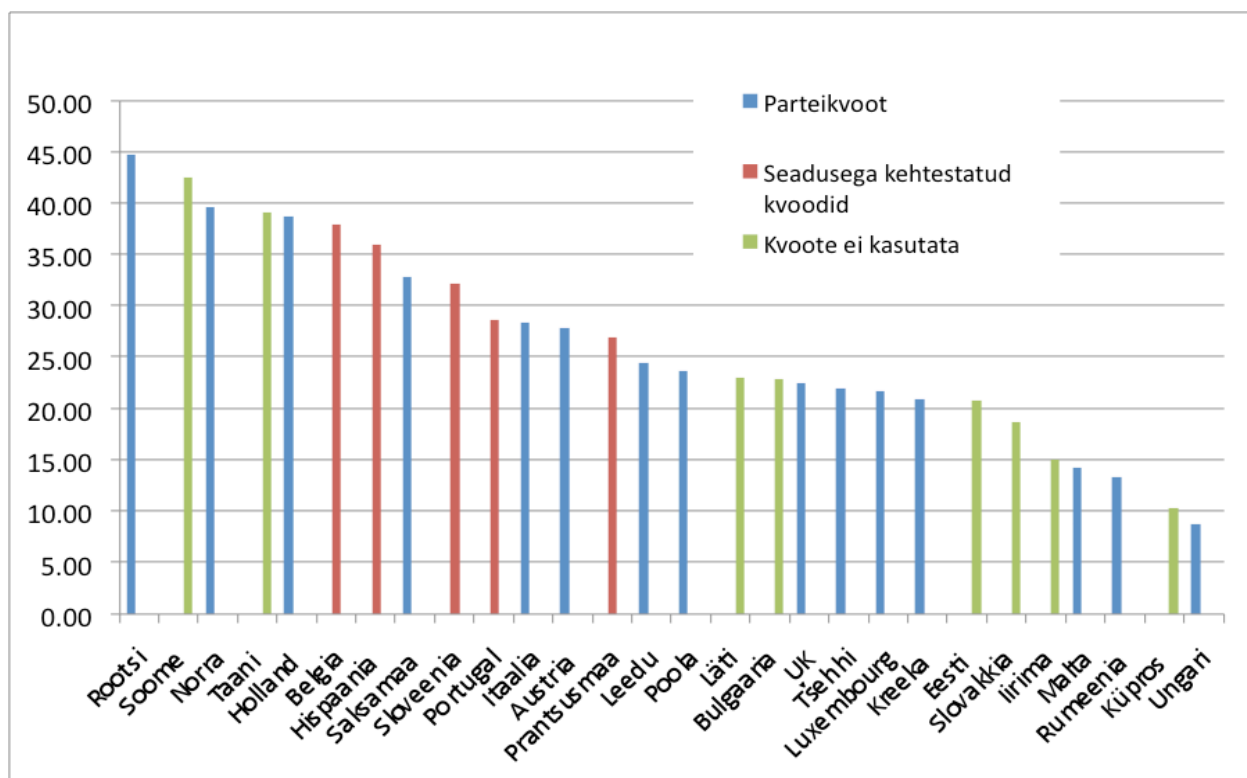
Käesolevas bakalaureusetöös püütakse nii teoreetilist kui ka praktilist osa kokku võtta ühe ülevaatliku tabeli abil. Oluline on selgitada eelnevalt välja toodud kvoodiliikide seotust teoreetiliste lähtepunktidega – naiste esindatuse tüüpidega ning mil viisil on konkreetne kvoot ja demokraatlik või siis feministlik faas seotud. Lisaks sellele püütakse tabeli abil seostada naiste madalat osalust pärssivaid tegureid ja millist kvoodisüsteemi rakendamist nad meetmena vajavad.

Lisaks kokkuvõtlikule tabelile kvootide seotusest teoreetiliste lähtepunktidega on välja toodud ka Euroopa Liidu riikide lõikes naiste osakaal parlamentides. Kõige olulisem on järgneva joonise puhul see, et on välja toodud, milliseid kvote, kui üldse, EL-i riikides kasutatakse. Käesoleva töö eesmärgiks ei ole leida õiget või väärast vastust sookvootide rakendamise vajadusele. Pigem näeb autor vajadust neutraalset käsitleda ühiskonnas nii problemaatilist teemat, kui seda on sookvoodid. Oluline on, et ühiskonnas hakataks rohkem diskuteerima sookvootide kui ühe võimaliku meetme üle, suurendamaks naiste osakaalu parlamendis.

Tabel 1. Kvootide seotus teoreetiliste lähtepunktidega

	KVOOT		
	<i>Konstitutsioonilised ehk riiklikud kvoodid</i>	<i>Valimisseaduse kvoodid</i>	<i>Vabatahtlikud erakonnasisesed kvoodid</i>
Faas	Pigem seotud formaalse poliitilise esindatusega – õigus poliitikas osaleda, valida, kandideerida.	Kõige rohkem seotud kirjeldava esindatusega – esindatuse ja sisu küsimus. Eesmärgiks on enam-vähem proportsionaalsete ühiskondliku läbilõike saavutamine	Pigem seotud sisulise esindatusega – rakendatakse tulenevalt sisemisest või välimisest initsiatiivist.
Demokraatlik/feministlik arusaam	Demokraatlik – sugude võrdne poliitiline esindatus, võrdne läbilõige ühiskonnast.	Feministlik arusaam – mehed ja naised on loomult erinevad. Kõik ühiskonnagrupid peavad olema otsustuskogudes esindatud. Naiste suurem osalus aitab kaasa legitiimsemale ja tasakaalukamale valitsemisele.	Kindlasti mitte demokraatlik, pigem ikka feministlik arusaam partei sees.
Põhjus	Poliitilised tegurid	Struktuurilised tegurid	Kultuurilised tegurid
Mida teeb?	Puuduvad konkreetsete arvulised näitajad.	Kehtestatakse parteinimekirjas esitatud kandidaatidele soolise kuuluvuse määr (%).	Kehtestatakse tulenevalt vajadusest – parteiliikmete suhtumise suhtumise toetavate meetmete kasutamisesse.
Näide	Prantsusmaa	Belgia, Aasia ja Lõuna-Ameerika riigid	Põhjamaad, Lääne-Euroopa

Joonis 2. Naiste osakaal Euroopa Parlamendis 2013 (%)

Allikad: www.ipu.org, Dahlerup, D., Freidenvall, L. (2008)

Tõestamiseks, et mitte kõigis riigis ei pruugi sookvoodid kindlustada naiste kindlalt protsenti valitavas kogus ning kvoodid pole ainsaks viisiks naiste suurema esindatuse saavutamisel, on oluline välja tuua diagramm, mis vaatleb olukorda Euroopa Liidus. Näiteks Soome ja Taani on saavutanud väga kõrge naiste osakaalu oma esinduskogus ja seda ilma kvoodisüsteemi rakendamata. Samal ajal aga Prantsusmaa, kus on seadusega kehtestatud kvoodid, ei ole suutnud naiste osakaalu parlamendis soovitud tasemeni tõsta. Seadusega kehtestatud kvoodid Euroopa Liidus ulatuvad 33%-st Portugalis 50%-ni näiteks Prantsusmaa. Siit võib järeldada üheselt, et enamasti tagavadki kvoodid üksnes selle, et kandidaatide hulgas on piisavalt naisi.

Samuti saab Joonis 2-lt välja lugeda seda, et kaks EL-i riiki on naiste osakaalus ületanud 40% piiri ning 7 riiki mahub 30-39% vahele. Teised riigid küll ei küündi 30% piirmäärani, kuid kõige halvemas seisus on siiski need 4 riiki, kes jäävad alla 10%.

6.1. Sookvootide positiivsed ja negatiivsed küljed

Kvoodisüsteemid on riikide lõikes küll erinevad, kuid poolt- ja vastuargumendid on laias laastus siiski sarnased. Oleks naiivne vaadata mööda vastuoludest, mida kvootide rakendamine poliitilistes institutsioonides endaga kaasa toob. Ühelt poolt võib kvote pidada mittedemokraatlikeks, kuna nad seavad naised meestega võrreldes eelistatud olukorda. Kvoodipooltajate tugevaimad argumendid on samuti õigluse ja demokraatia tagamisega seotud. Nad leiavad, et tegemist ei ole diskrimineerimisega, kuna kvoodid kompenseerivad tegelikke takistusi, millega naised poliitikas õiglase osa kohtade hõivamisel kokku puutuvad. Lisaks nähakse sookvootide rakendamises ka teatavat ohusignaali, et poliitikutid hakatakse sel juhul valima nende soo, mitte nende kvalifikatsiooni pärast ja seetõttu võib kannatada otsustusprotsessi kvaliteet. Kvootide pooldajad aga argumenteerivad, et kandidaatide nimetamisel on pearoll siiski parteidel ja valijad ei saa nagunii otseselt valida neid isikuid, keda võib-olla tahaksid. Üheks oluliseks vastuoluks peetakse ka seda, et kvoodid võivad naispoliitikutele mõjuda solvavalt ning destabileerida normaalset ühiskondlikku arengut.

Eelkõige tuleks sookvootide rakendamisel silmas pidada seda, et nad kujutavad endast kõigest ebavõrdse poliitilise esindatuse probleemi üht võimalikku lahendusteed. Ainuüksi sookvootide rakendamisest ei piisa ühiskonna traditsiooniliste suhtumiste muutmiseks. (Franceschet & Krook & Piscopo 2012: 3)

Miks ei peeta sookvootide rakendamist vajalikuks?

Biini (2004: 85) väitel ei peeta sookvootide rakendamist vajalikuks neljal põhjusel:

- Meespoliitikud ei pea naisi võrdväärsseteks kolleegideks ega poliitikuteks.
- Soolist võrdõiguslikkust küll aktsepteeritakse, kuid valdav osa ühiskonnast leiab, et see peaks välja kujunema loomulikul teel, ilma välise sekkumiseta.
- Viidatakse sellele, et naistel ja meestel on erinevad käsitlused ja arusaamad, mis sellegipoolest ei vii arusaamani naistest kui eraldiseisvast ja esindamist vajavast huvigrupist.

- Soolise võrdõiguslikkuse strateegiate rakendamist peetakse viimaseks õlekõrreks. Neid rakendatakse alles siis kui midagi muud ei suudeta ette võtta naiste poliitikas osalemise suurendamiseks.

Need on peamised hoiakulised takistused, mis piiravad naiste osaluse suurendamist poliitilistel ametikohtadel. Antud juhul vägagi vastandlikud argumendid viitavad sellele, et kvoodid toovad endaga kaasa nii positiivseid kui ka negatiivseid mõjusid. Kvootide rakendamisel on oluline silmas pidada, et need varieeruvad erinevates riikides oma ilmutumise, ajastuse ja viisidega. Nende rakendamise erinevus sõltub sellest, kui suurel määral nad mõjutavad valimisprotsessi. Nii nagu peatüki algul mainitud omavad kvoodid mitmeid ilmnemisevorme: reserveeritud kohad, seadusandlusega kehtestatud kvoodid kandidaatidele ja partei-tasandi kvoodid. Teiseks võivad kvoodid valimisi ümber kujundada, taotlede uute kandidaatide ülesseadmise sätestamist. Kolmandaks võivad kvoodid tekitada mitmesuguseid soodsaid ja ebasoodsaid reaktsioone poliitilise eliidi, kodanikuühiskonna kui ka valijate seas. (Franceschet & Krook & Piscopo 2012: 5-6)

Ainuüksi kvootide rakendamine ei tekita juurde suuremat poliitilist esindatust. Nende rakendamine võib küll edendada naiste esindatust, kuid selline muutus võib hakata ümber kujundama naiste profiile ning õhnestama nende väärtusi valikuid tehes. Näiteks võib valituks osutumine läbi kvoodisüsteemi tuua kaasa ka vasturääkivaid mõjusid: naised võivad end tunda kohustatuna rääkima naiste nimel või vastupidi võivad keelduda arutlemast naiskõrre puudutataval teemadel. (Franceschet & Krook & Piscopo 2012: 10)

Miks peetakse kvootide kasutusele võtmist oluliseks?

Teoreetikud on välja toonud 4 võimalikku tegurit, mis on kvootide kasutamiseni viinud (Franceschet & Krook & Piscopo 2012: 5-6):

1. Naised võtavad kvoodisüsteemi omaks, kuna nad usuvad võrdse esindatuse vajalikkusesse. Ainult läbi konkreetsete mehhanismide rakendamise on võimalik edendada õiglust ja naiste huviseid.

2. Partei eliidid võtavad kvoote omaks ainult strateegilistel põhjuselt. Sel moel on võimalik suurendada konkurentsi teiste parteidega ning kontrolli rivaalide üle partei sees.
3. Kvoodid on üks osa üha suurenevast võrdsusetaotlusest.
4. Kvootide kasutusele võtt toob üldjuhul kaasa ka rahvusvaheliste normide toetuse. Enamasti näevad rahvusvaheliste organisatsioonide deklaratsioonid ette soovituslikku 30%-st osakaalu poliitilistel ametikohtadel.

7. Eesti poliitiline süsteem ja selle mõju naiste osalusele parlamendis

Eesti on parlamentaarne vabariik, kus kehtib võimude lahususe printsiip. President omab Eesti riigis eelkõige esindusfunktsiooni. Seadusandlikuks organiks on 101-kohaline Riigikogu, mille liikmed valitakse proportsionaalsuse printsiibi alusel 4 aastaks. Hetkel juhib riiki XII Riigikogu koosseis, kuhu kuulub 4 parteid: Eesti Keskerakond, Eesti Reformierakond, Erakond Isamaa ja Res Publica Liit ning Sotsiaaldemokraatlik erakond. Täidesaatva võimu organiks on valitsus, mille juhiks on peaminister. Eesti kohtusüsteem on kolmeastmeline, kus kõrgemaiks kohtuks on Riigikohus. Eesti seadusandluses juhindutakse 1992. aastal vastu võetud põhiseadusest.

Põhiseaduse § 12 ütleb, et kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu. Seega ei tohi naisi ühiskonnas diskrimineerida nende soo tõttu. (PS, II.ptk)

7.1. Eesti valimissüsteem

Alates Eesti iseseisvumise taastamisest valitakse Riigikogu võrdelise valimissüsteemi alusel. Valimisi viiakse läbi valimisringkondades ning seejures kehtib 5% valimiskünnis. Hetkel on üle Eesti kokku 12 valimisringkonda. Riigikogu valimistel jaotatakse kohad ringkondade vahel kasutades Hare'i kvooti. Valimistingkonnad saavad mandaate järgmise arvutuse tulemusel: valimisõiguslike kodanike arv ringkonnas jagatakse kogu valimisõiguslike kodanike arvuga ja korrutatakse 101-ga. Iga ringkond saab selle valemi alusel ettenähtud hulga mandaate ja ülejäägid järjestatakse ringkondade suurima ülejäägi põhjal. (Riigikogu koduleht)

Erakondade poolt üles seatud kandidaadid võivad parlamenti valituks osutada 3 viisil:

1. Isikumandaat – isikumandaadi saab kandidaat, kes kogu lihtkvoodi jagu hääli. Lihtkvoot= ringkonnas kehtivate häälte arv/ ringkonna mandaatide arvuga. Need kandidaadid, kes koguvad hääli üle lihtkvoodi piiri saavad koheselt Riigikokku. (VS, § 28 lg 4)

2. Ringkonnamandaat – mandaadid jagatakse ringkondades. Siinkohal on oluline, et erakond ületab üleriigiliselt 5% künnise ja kandidaat kogub 5% hääli lihtkvoodist. Kõik hääled, mille mingi nimekirja kandidaadid ühes valimisringkonnas koguvad, liidetakse kokku. Nimekirjasine järjekord tehakse valimistulemuste alusel ümber. Pingerida koostatakse selle järgi, kui palju hääli iga kandidaat isiklikult kogus. Avatud nimekirja süsteem. (Naiste ja meeste võrdõiguslikkus, kodulehekülg)
3. Kompensatsioonimandaat – siin võetakse arvesse 5% valimiskünnist, üleriigilist hierarhilist nimekirja, kogu hääli ning võrdlusarve. Võrdlusarvud arvutatakse igale kandidaadile välja kasutades modifitseeritud D'Hondti meetodit. (Riigikogu koduleht)
Kandidaadid reastatakse vastavalt saadud häälte arvule. Ühes nimekirjas kandideerinud kandidaatidele antud hääled liidetakse. Nimekiri saab nii mitu mandaati, kui mitu korda ületab valimisringkonnas saadud häälte arv lihtkvoodi. Valituks osutuvad nimekirjas eespool olevad kandidaadid. (VS, § 28 lg 6)

7.2. Valimissüsteemist tulenevad mõjud naiste poliitilisele esindatusele

Praegu kehtivat ja 1992. aastal loodud valimisseadust on pidevalt kritiseeritud selle keerukuse tõttu. Üheks teguriks, mis puudutab naiste poliitilist osalust on kompensatsioonimandaatide jagamine. Ringkondades jaotamata jäänud mandaadid jaotatakse erakondade vahel kompensatsioonimandaatidena, võrreldes nimekirjade koguhäältearvu. Hetkel oleme olukorras, kus kompensatsioonimandaatide jagamine annab otsustava kontrolli valimistulemuste üle parteide kätte. Kandidaatide järjestus otsustakse mõnes erakonnas sisevalimistega, teistes juhtorgani otsusega. Lahendus seisneb siinkohal selles, kui jaotada kompensatsioonimandaadid, lähtudes kandidaadile antud toetusest. Selline muutus tooks kaasa selle, et riigikokku jõuaksid suurema tõenäosusega ka naiskandidaadid, sõltumata nende asukohast erakonna nimekirjas.

Samuti takistab naiste pääsemist parlamenti 5% häälte kogumine lihtkvoodist, et olla kompensatsioonimandaadi vääriline. 5% valimiskünnise täitmine on naistele hetkel veel ülejõukäiv. Tõenäoliselt osutuks künnise ületamine keeruliseks isegi juhul, kui

partei liidrid toetaksid naiste valituks osutumist ning paigutaksid neid üleriigiliste nimekirjade etteotsa. Kui langetada valimiskünnist näiteks 3%-le, siis sellisel juhul võib parlamenti jõuda rohkem naisi, tuues otsuste tegemisse teistsugust, naiselikust vaatenurgast lähtuvat ühiskonnatunnetust.

Kokkuvõte

Naised kui sotsiaalne grupp moodustavad igas ühiskonnas küll enamuse, kuid siiski kiputakse neisse suhtuma kui vähemusse. Hoolimata sellest, et soolise võrdõiguslikkuse põhimõtted on seadusesse kirja pandud, võib soolist ebavõrdsust kohata nii ühiskonna, organisatsiooni kui indiviidi tasandil.

Käesoleva bakalaureusetöö pöhirõhk oli naiste vähese poliitilikas osalemise põhjuste arutlusel ning probleemist lähtuvalt prooviti selgusele jõuda kas ja kuidas muudaks sookvootide rakendamine Eesti ühiskonnaruumis naiste olukorda paremaks. Uurimuse tarbeks küsitleti Eesti 4 parlamendierakonna naissaadikut. Kõik intervjuueeritavad olid ühisel arvamusel, et Eesti poliitikas on vähe naisi, mis viitab eelnevalt püstitatud hüpoteesile, et seadusandlik selekteerimisprotsess kaldub olema meestekeskne. Selle eest räägib ka statistika, mille kohaselt on naisi ühiskonnas üle 50%, kuid parlamendis on neid kõigest 21%. IPU andmetel (Rahvusvaheline Parlamentidevaheline Assotsiatsioon) on Eesti naisliikmete osakaaluga parlamendis 66. kohal 139. riigist (01.04.2013 seisuga). Enamasti rõhutatakse, et Eesti olukord ei olegi naiste esindatuse küsimuses väga vilets, kui näiteks võrrelda end kasvõi Lõuna-Euroopa riikidega. Samas on eestlased end üldjuhul kategoriseerinud pigem põhjala riigina ning selles kontekstis on Eesti mahajäämus poliitilise esindatuse küsimuses väga suur.

Miks on naised alaesindatud poliitilistel ametikohtadel? Eesti praegust olukorda arvesse võttes on naiste vähene osalus poliitikas kinni suhtumises, soostereotüüpides ning pere ja tööelu ühildamises. Lisaks eelmainitule on naiste madala esindatuse põhjuseks ka valimissüsteem, täpsemalt valimisnimekiri ning erakondade roll valituks osutumisel.

Kas ja kuidas sookvoodid mõjutavad naiste poliitilist esindatust? Sookvootide rakendamine Eesti ühiskonnas on leidnud nii meedias kui ka seadusandluse tasandil väga vastakaid arvamusi. Eesti on tagasi lükanud Euroopa Komisjoni nõude määrata kõigi riigiettevõtete nõukogudesse ja juhatusse vähemalt 40% naisi. Ollakse seisukohal, et positsioon tuleb kätte võidelda oskuste ja kvalifitseeritud taseme alusel,

ent kas on ikka mõistlik seada takistused soo, rahvusliku kuuluvuse või vanuse alusel neile, kellel on soov ja oskus otsuste langetamises kaasa rääkida?

Summary

This research in general explores how gender quotas may affect women's political representation. In the beginning of the Bachelor Thesis, an overview has been given about the factors, which have important affects on women's low political representation. Thereafter, the impact of quotas on women's political representation is analyzed.

The analysis is based on interviews with the politicians of four political parties, which are also represented in current Estonian Parliament. That kind of thesis are chosen, because in the Parliament of Estonia there are presently only 21% of women and 79% of men, but at the same time in society these proportions are 54% of women and 46% of men. It is important that in the Parliament of Estonia there should be at least 40% of women.

Hypothesis – legislative recruitment tend to be male-biased, this means that women in politics are underrepresented.

The results show that women are underrepresented in political positions and the features, which are required from the candidate in order to gain nomination to highest-ranking positions, are more easily available for men. In addition, interviewees were divided into two in the question of gender quotas. There are two parties who support gender quotas and two who do not. Those two, who belong to the left party advocates the importance of quotas. As the results shows – left party prominence increases the percentage of women in legislative positions. Although gender quotas may have positive and negative effects. Advocates suggest that such measure will diversify the types of women elected, raise attention to women's issues in policy making. At the same time, opponents say that quotas will facilitate access for unqualified women with little interest in promoting women's concerns and deter ordinary women's political participation.

In society there should be more discussion about women's low representation and how to implement gender quotas. In addition, the author of the Thesis believe that women should perceive their values, because society needs women's equanimity and empathy.

Kasutatud kirjandus:

1. Beauvoir, Simone de. Tõlkinud: Mauer, M; Tõnnov, A. (1997). "Teine sugupool", Vagabund: 1997.
2. Biin, Helen. (2004). "Erakondade mõju naiste poliitikas osalemise võimalustele Eestis", *Ariadne Lõng*, V aastakäik ½, lk.78-89.
3. COE (Council of Europe). (2004). Parliamentary Assembly. *Women's Participatory in Elections*. Recommendation No 1676, <http://www.assembly.coe.int/ASP/XRef/X2H-DW-XSL.asp?fileid=17259&lang=EN>, 17.04.2013.
4. Dahelrup, D., Freidenvall, L. "Electoral Gender Quota Systems And Their Implementation In Europe". European Parliament, 2008.
5. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>, 17.04.2013.
6. Eesti Vabariigi Riigikogu. Riigikogu valimised. Riigikogu valimissüsteem, <http://www.riigikogu.ee/index.php?id=41595>, 18.04.2013.
7. Franceschet, S; Krook, L.M; Piscopo, M.J. (2012). "The Impact of Gender Quotas", Oxford Scholarship.
8. Hinrikus, M; Simm, K. (2009). "Simone de Beauvoir". Teoses *Annus, E (toim) 20.sajandi mõttevoolud*. Tartu Ülikooli kirjastus.
9. Hughes, M.M; Kunovich, S; Paxton, P. (2007). "Gender in Politics", *The Annual Review of Sociology*, No.33, pp. 263-284.
10. IPU. Women in National Parliaments. World Classification, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, 18.04.2013.
11. Jones, M.P.; Navia, P. (1999). "Assessing the Effectiveness of Gender Quotas in Open-List Proportional Representation Electoral Systems". *Social Science Quarterly*, <http://www.accessmylibrary.com/article-1G1-89871958/assessing-effectiveness-gender-quotas.html>, 17.04.2013.

12. Kivimaa, K. (2009). "Luce Irigaray". Teoses Annus, E (toim.) *20.sajandi mõttevoolud*. Tartu Ülikooli kirjastus.
13. Kivimaa, K; Põldsaar R. (2009). "Feministlik teooria". Teoses Annus, E (toim) *20.sajandi mõttevoolud*. Tartu Ülikooli kirjastus.
14. Kivirähk, J. (2013). "Sookvootideta palgalõhet ei ületa", *Eesti Päevaleht*, <http://www.epl.ee/news/arvamus/juhan-kivirahk-sookvootideta-palgalohet-ei-uleta.d?id=65984070>, 17.04.2013.
15. Laherand, M. (2008). "Kvalitatiivne uurimisviis", Tallinn.
16. Norris, P. (1996). "Legislative Recruitment". In L. LeDuc, R.G. Niemi, & P. Norris (eds.), *Comparing Democracies: Elections and Voting in Global Perspective*. Sage Publications, London, pp. 184-215.
17. Norris, P; Inglehart, R. (2001). "Cultural Obstacles to Equal Representation", *Journal of Democracy*, No. 3, pp. 126-140.
18. Soolise võrdõiguslikkuse kompetentsikeskuse veebileht. Naiste ja meeste võrdõiguslikkus. Poliitika ja otsuste tegemine. Põhimõisted, <http://gender.sm.ee/index.php?097983390>, 18.04.2013.
19. Stone, A. (2006). "Luce Irigaray and the Philosophy of Sexual Difference", Lancaster University, http://assets.cambridge.org/97805218/62707/excerpt/9780521862707_excerpt.pdf, 19.04.2013.
20. Thatcher, M. *BrainyQuote*, <http://www.brainyquote.com/quotes/quotes/m/margareth153838.html>, 16.05.2013.
21. Urbinati, N; Warren, M. (2008). "The Concept of Representation in Contemporary Democratic Theory", *The Annual Review of Political Science*, No.11, pp.387-412.
22. Vask, L. (2007). "Naised poliitikas: vajadus, taksitused ja nende ületamise teed". Teoses M.Sutrop, L.Lõuk, T.Kiho (toim.) *Eesti Vabariigi naisministrid*:

koguteos naistest poliitika tipus. Tartu: Eesti Naisüliõpilaste Selts, Tartu
Ülikooli Eetikakeskus.

23. Väli, M. (2011). Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakond teemal:
Sookvootide rakendamine parlamendivalimistel. Nr 4 / 05.05.2011.
24. Wängnerud, L. (2009). "Women in Parliaments: Descriptive and Substantive
Representation", *The Annual Review of Political Science*, No.12, pp.51-69.